

Dalende olieprijs: een commentaar

De 'schok' die de scherpe daling van de olieprijs heeft begeleid is nauwelijks terecht te noemen. De prijsdaling is de onvermijdelijke reactie op de sterke positieve veranderingen aan de aanbodkant en de sterk negatieve veranderingen aan de vraagkant van de internationale oliemarkt sinds de werkelijke olieprijs in 1970 ging afwijken van de lange-termijnevenwichtsprijs (zie de figuur). De onevenwichtigheid in de vraag- en aanbodverhoudingen die het prijsverloop veroorzaakte, werd bovendien versterkt door het overheidsbeleid. Het beleid in vele landen was niet alleen gericht op het vergroten van het aanbod van alternatieven voor het dekken van de energiebehoefte op de internationale oliemarkt (zonder daarbij naar de kosten te kijken), maar ook op het welbewust aanmoedigen van ontwikkelingen aan de vraagkant die de consumptie van olie minimaliseerden. Dit beleid stoelde op de feitelijk onjuiste veronderstelling dat olie schaars is.

Zoals uit de figuur blijkt, gingen de prijsscenario's voor olie, die ik eerder in *ESB* besproken heb, alle uit van prijsdaling in 1985 1). Volgens hypothese A zijn de Opec-landen bereid en in staat hun totale aanbod te blijven verminderen om zo de dalende vraag naar olie in de Westerse landen bij te houden. De omvang van de vraagdaling tussen 1973 en 1985 blijkt uit de tabel. Gezien de ontwikkelingen sinds medio januari jl. lijkt dit scenario niet langer opportuun. Gegeven de inherente instabiliteit van de oliemarkt en, wat belangrijker is, de op lange termijn afnemende inzet van olie in de energievoorziening die het gevolg is van een te hoog prijsniveau, moet dit scenario vroeg of laat zijn geldigheid verliezen; en hoe eerder dat gebeurt, hoe beter, want dure olie en een onzekere en instabiele oliemarkt maken de economische vooruitzichten voor de industrielanden er niet rooskleuriger op. Bovendien impliceert de ermee samenhangende voortdurende (te) lage economische groei in die landen stijgende werkloosheid aldaar en te weinig groeimogelijkheden voor de ontwikkelingslanden. Iedere poging om de status quo van vóór de forse olieprijsdaling van de laatste weken te herstellen zou het slechte functioneren van het Westerse economische systeem sinds de eerste oliecrisis alleen maar laten voortduren.

De 'korte-termijnprijsdaling' van 25 à 30% die ik in hypothese B veronderstelde (en waaraan ik de grootste waarschijnlijkheid toekende) heeft nu plaatsgemaakt. Zij maakt het waarschijn-

Tabel. Inzet van primaire energiedragers in de niet-communistische landen, excl. Opec-landen, 1973 en 1985

	1973		1985 a)	
	mtoe b)	in procenten van het totaal	mtoe b)	in procenten van het totaal
Totaal energieverbruik	4.045	100	4.300	100
waarvan:				
Olie-import uit Opec	1.480	36,5	700	16,3
Overige energie-import c)	100	2,5	250	5,8
Binnenlandse productie, waarvan:	2.465	60,9	3.350	77,9
- olie	760	18,8	1.225	28,5
- aardgas	765	18,9	775	18,0
- steenkool	805	19,9	1.025	23,9
- overige	135	3,3	325	7,5

a) Schattingen.

b) Mtoe: mln. tonnen olie-equivalent.

c) Olie, aardgas en steenkool geïmporteerd uit centraal-geleide economieën.

lijk dat de vraag naar olie bij een acceleratie van de economische groei gaat toenemen, terwijl de uitbreiding van de productie van wezenlijk duurdere energie uit andere bronnen (zoals kernenergie, Europese steenkool en 'alternatieve' energie zowel in de industrie- als in de ontwikkelingslanden), wordt afgeremd.

Een ontwikkeling in deze richting staat of valt voorlopig met de bereidheid van overheden in de industrielanden om geen maatregelen te nemen die door middel van importheffingen of accijnzen de olieprijs hoog houden, alsmede met hun bereidheid om de subsidies op andere vormen van energieproductie te verminderen. De vrijkomende fondsen kunnen elders in de economie een nuttiger besteding vinden; in combinatie met de extra bestedingen aan andere goederen en diensten uit hoofde van het inkomenseffect van lagere energieprijsen kan een dergelijke beleidsombuiging de economische activiteit en de werkgelegenheid doen toenemen.

Bij olieprijsen van \$ 18 à 20 per vat en betrekkelijk stabiele vooruitzichten zou de belangstelling voor investeringen in olie-exploratie en -exploitatie op een voldoende hoog niveau blijven – ervan uitgaande dat het merendeel van het 'verlies' aan opbrengsten, volgens de contracten die nu maatgevend zijn, worden gedragen door overheden in plaats van door ondernemingen. En gezien het feit dat goedkopere olie vele soorten alternatieve energie met onvermijdelijk kostbare primaire inputs uit de markt zou drukken, zou het aandeel van olie in de totale energiemarkt zich kunnen stabiliseren of zelfs kunnen stijgen. Hypothese B vereist echter stabiliserende maatregelen van tal

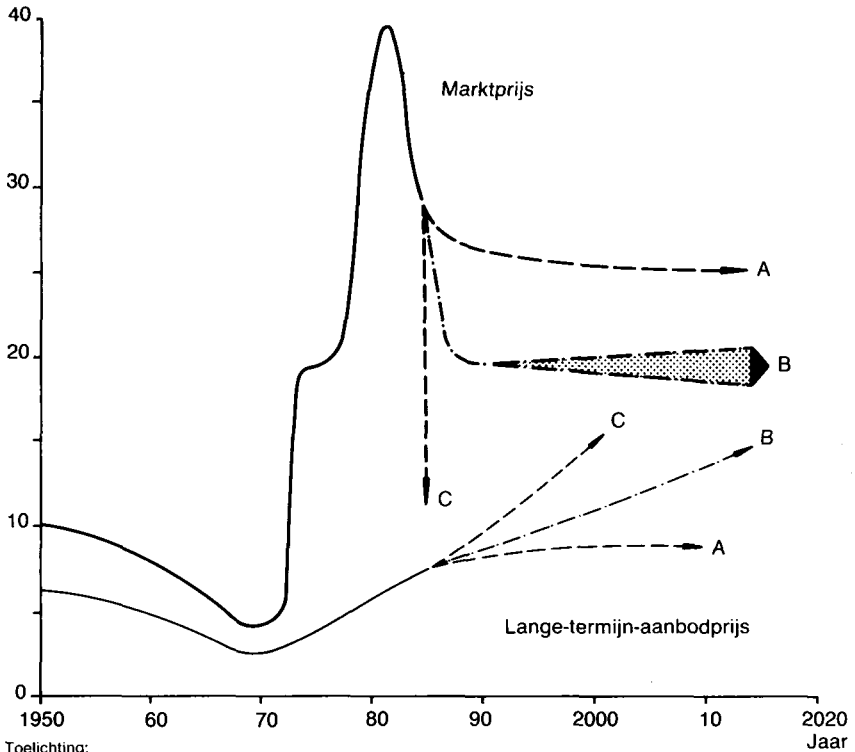
van betrokkenen. Het staat met name te bezien of de politieke wil aanwezig is en of er mechanismen kunnen worden gevonden die de noodzakelijke samenwerking tussen olieproducerende landen onderling en tussen producenten en consumenten gestalte kunnen geven, om deze hypothese waar te maken. De snelheid waarmee de olieprijs is gedaald, heeft de kansen voor stabiliserende maatregelen duidelijk doen slinken. Zelfs de olieproducerende landen onderling overleggen niet effectief met elkaar, terwijl de dialoog tussen de Opec en de OECD nooit van de grond is gekomen.

De toestand nu maakt dan ook een andere hypothese waarschijnlijker, namelijk hypothese C. Volgens deze hypothese zijn de marktomstandigheden zodanig dat de marktprijs kan dalen tot – of voorlopig zelfs onder – de lange-termijn-aanbodprijs, die in de figuur lager dan \$ 10 per vat is getekend. Een dergelijke prijsval zou ongetwijfeld de beperkingen wegnemen die de vraag in toom houden. Tegelijkertijd zou de belangstelling afnemen om de investeringen in dure alternatieve energie op peil te houden. In deze omstandigheden zou olie een opmerkelijke 'comeback' in de energiehuishouding van de industrielanden kunnen maken, waarbij de groei in deze landen dank zij de lage olieprijsen boven de huidige verwachtingen zou uitkomen.

De terugkeer naar een oliemarkt met veel vrijere – misschien zelfs bijna volledig vrije – mededinging is waarschijnlijk geen ontwikkeling die snel tot

1) P.R. Odell, De Opec, de olieprijsen en de Westerse economieën op lange termijn, *ESB*, 27 februari 1985.

Figuur. De lange-termijn-aanbodprijs en de marktprijs van olie, 1950 – 2000, in \$ van 1985 per vat

Toelichting:

A: langzaam dalende olieprijs in een situatie van geïnstitutionaliseerde marktinterventie, met als gevolgen een voortgezette vraagdaling en een instabiele markt.

B: spoedige prijsdaling (1986) van 25 à 30%, waardoor de vraag wordt gestimuleerd zonder dat de investeringsgeneugheid met betrekking tot olie-exploratie en -exploitatie afneemt. In een later stadium zullen de prijsschommelingen een beperkte bandbreedte hebben bij stabiele vraag/aanbod-verhoudingen.

C: prijsval tot een niveau rond de lange-termijn-aanbodprijs. De vraag stijgt met als gevolg een steiler verloop van de lange-termijn-aanbodprijs, wat relatief snel kan leiden tot nieuwe opwaartse prijsdruk en prijsfluctuaties.

het verleden zal behoren. Als de olieproducerende landen zich te buiten gaan aan wederzijdse beschuldigingen met betrekking tot de verantwoordelijkheid voor de daling van de olieprijs, zou de grotere concurrentie voor de rest van deze eeuw het gezicht van de oliemarkt kunnen gaan bepalen. Zolang het agressieve gedrag aan de aanbodkant van de markt aanhoudt, is het erg onwaarschijnlijk dat de olieproducerende landen de markt weer in hun greep krijgen, vooral omdat dan de zekerheid bestaat dat tot op z'n minst in de eerste decennia van de 21e eeuw en misschien zelfs langer, zonder meer aan de hoogst denkbare vraag naar goedkope olie kan worden voldaan. De gevolgen van een dergelijke ontwikkeling zouden voor de meeste landen gunstig zijn, als althans de kostbare lopende ontwikkelingsprogramma's voor alternatieve energie snel kunnen worden gestopt, opdat onrendabele investeringen zoveel mogelijk worden vermeden en het vrijkomende kapitaal naar andere sectoren kan worden geleid.

De belangrijkste ongunstige ontwikkeling zou uiteraard zijn dat de 'rent' van olieproductie wordt geëlimineerd. Dat zou voornamelijk overheidsinkomsten van olieproducerende landen drukken. Enkele landen – zowel binnen als buiten de Opec – zouden het uitzicht op economische groei verliezen zolang ze hun schuldproblemen

niet geregeld hebben met de banken en de internationale financiële organisaties. De aandacht zou zich internationaal op die problemen moeten richten en niet op de discussiepunten met betrekking tot de olie en energie die in de afgelopen 12,5 jaar zoveel aandacht hebben gekregen. Tegelijkertijd zou de internationale politiek van de industrielanden aandacht moeten schenken aan de verbitterde Noord/Zuidverhoudingen. Immers, de ineenstorting van de olieprijs – en die van de Opec – zal ongetwijfeld dienen als bewijs van de onwil van de kant van het Noorden om het bestaansrecht te erkennen van economische organisaties in het Zuiden die 'bedreigend' zijn voor de machtsverdeling in het westerse systeem, terwijl de ineenstorting van de oliemarkt bovendien zal dienen als bewijs van de macht van het Noorden om voldoende 'countervailing power' te ontwikkelen om dergelijke bedreigingen teniet te doen.

P.R. Odell

De auteur is bijzonder hoogleraar Economische Geografie aan de Economische Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam en directeur van het Centrum voor Internationale Energie Studies, EURICES.